

СУЧАСНА СІМ'Я У ФОКУСІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Кіріллова А. О., Мазанко О. В.

Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
annaoleksandrivna22@gmail.com

Сім'я відіграє важливу роль не тільки в житті окремих людей, а й у житті всього суспільства. Про важливість сім'ї свідчить той факт, що більшість людей у світі (понад 70%) живуть у сім'ях, як формальних, так і неформальних. Традиційно саме в сім'ї люди можуть отримати допомогу та підтримку у важких ситуаціях [5, с. 555].

Мета роботи полягає в аналізі сім'ї як соціального інституту, визначенні її функцій, структури та проблем, з якими стикаються родини сучасних українців.

Сім'я є фундаментальною умовою існування та розвитку всіх держав, а принципи її організації та функціонування – органічною частиною соціокультурної системи та духовності всіх народів. Як багатофункціональний інститут сім'я виконує цілу низку суспільно необхідних функцій, найважливішими з яких є феліцитологічна, регенеративна, господарсько-побутова, емоційна, духовного спілкування, сексуально-еротична, репродуктивна, соціалізація дитини та її матеріальне забезпечення тощо. Саме в сім'ї не тільки народжуються діти, а й закладаються основи поведінки та цінностей людини, формується основа національної ідентичності нового покоління [3, с. 6]. Деякі з них можуть втрачатися під впливом часу, інші змінюватися у відповідь на нові соціальні умови. Останніми роками вчені відзначають появу нової психотерапевтичної функції родини. Вона полягає в духовній підтримці одне одного та допомозі в подоланні різноманітних труднощів, а також в особистісному зростанні та самореалізації. Зростає також й терпимість до порушень кодексу поведінки у шлюбі та сімейних стосунках (наприклад, народження позашлюбних дітей, подружня зрада тощо). У сучасних сімей домінуючими стали такі функції, як емоційне і духовне спілкування, сексуальна і виховна. Шлюб дедалі частіше об'єднує людей на основі емоційних, а не економічних чи матеріальних зв'язків [5, с. 555].

В. Торохтій класифікує сучасну сім'ю за певними ознаками (див. табл. 1). Представимо лише деякі класифікаційні переліки науковця.

Таблиця 1

Класифікація сімей [4, с. 59–60]

за кількістю дітей	бездітна сім'я одnodітна малодітна багатодітна	за однорідністю соц. складу	соціально гомогенні (однорідні) гетерогенні (неоднорідні) сім'ї
за сімейним стажем	молодята молода сім'я сім'я, що чекає дитину родина середнього подружжя старшого подружнього віку літні подружні пари	за сімейним побутом, устроєм	родина – «відрада» родина дітоцентричного типу родина типу спортивної команди сім'я, яка ставить на перше місце комфорт, здоров'я, порядок

за типом головування в родині	егалітарні авторитарні сім'ї	за якістю взаємин та атмосферою	благополучна стійка педагогічно слабка нестабільна дезорганізована
-------------------------------------	---------------------------------	---------------------------------------	--

Крім того передбачається, що сімейна система матиме підсистеми, тобто структурні елементи сімейної системи, а їх динаміка тісно пов'язана з життєвим циклом сім'ї:

1) підсистема подружжя: формується з утворенням шлюбу. У цей самий час розпочинається процес адаптації, під час якого приймаються й уточнюються ролі чоловіка і дружини. На цей процес великий вплив справляє досвід, отриманий у батьківській родині.

2) підсистема батьків: виникає після народження дитини. Вона змінюється й адаптується до вікових особливостей дитини. Вона повинна враховувати потреби всіх дітей у сім'ї.

3) підсистема дітей: дає дітям можливість бути дітьми, вчитися спілкуватися з однолітками та розвивати комунікативні навички. Тому наявність кількох дітей у сім'ї – це добре [2, с. 40].

Сучасна українська сім'я – це інститут, що постійно змінюється, оскільки вона постійно перебуває під тиском соціально-економічної ситуації [1, с. 165].

Війна поглибила проблеми української сім'ї та породила нові проблеми й ризики. Унаслідок тотальної війни національні шлюби і сімейні структури трансформувалися, а багато наявних проблем загострилися, включно з бідністю, соціальним сирітством, нестабільністю шлюбу і гендерним насильством. Основними ризиками для подальшого розвитку українських сімей є такі:

– унаслідок масових людських втрат (більше чоловіків), переважно репродуктивного віку, у воєнних діях скорочуються і деформуються можливості вступу в шлюб, негативно змінюється шлюбно-сімейна структура населення. Зростає кількість вдів, сиріт, неповних сімей, де дітей виховує одна жінка, погіршується економічне та освітнє становище сімей з дітьми.

– зростає кількість сімей, у яких дітей виховують не батьки, а інші родичі (внаслідок смерті батьків, участі в бойових діях, важких травм, депортації тощо). Відсутність обох батьків, тобто потреба дітей у батьківській любові, турботі та увазі, дуже важко компенсувати і це загрожує виникненням психологічних та емоційних проблем. Крім того це також погіршує економічне та виховне становище сімей.

– зниження народжуваності через відтік мігрантів за кордон і зміна репродуктивних планів перед обличчям воєнних загроз [3, с. 9–10].

– подружні зв'язки слабшають і поступово руйнуються, що в довгостроковій перспективі призводить до збільшення кількості розлучень.

Розлучення подружжя внаслідок мобілізації та інтенсивної вимушеної міграції часто «розриває сім'ї» і послаблює шлюбні та сімейні зв'язки. Це відбувається тому, що в такому разі контакти між подружжям обмежуються віртуальними. А психологи стверджують, що подружжя, яке не бачилося особисто понад шість місяців і спілкується винятково через інтернет, у певний момент може втратити низку спільних сімейних моментів. Шлюбні узи слабшають, і в деяких випадках розлучення відбувається без юридичного оформлення [3, с. 11].

Отже незважаючи на трансформацію та послаблення деяких традиційних функцій, вплив неконтрольованого фактору війни, сім'я залишається основним

осередком українського суспільства, що забезпечує відтворення населення та реалізацію важливої в сучасному світі психотерапевтичної функції родини.

Література:

1. Бялковська В.Г. сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 2. С. 165–166.
2. Психології сім'ї: конспект лекцій / ІринаУшакова. Харків : НУЦЗУ, 2019. 90 с.
3. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. Вип. № 2 (52). С. 3–20.
4. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
5. Шинкаренко І. Сім'я в умовах війни: психологічні, психосоціальні та психопатологічні проблеми. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Вип. № 2. С. 554–562.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПОСЛУГ ЗІ ЗМЕНШЕННЯ ШКОДИ ДЛЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРУП РИЗИКУ ЩОДО ІНФІКУВАННЯ НА ВІЛ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Костіна В.В.

*Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди,
vkostina2014@gmail.com*

Могилка О.П.

*Харківський національний медичний університет,
globus25@ukr.net*

Аналіз наукових досліджень та практики надання соціальних послуг в умовах державних соціальних інституцій системи охорони громадського здоров'я та неурядових організацій на початку війни в Україні засвідчив, що представники уразливих груп мають менше можливостей отримати послуги зі зменшення шкоди. Серед основних причин можна виокремити такі: порушення логістики-громадського та міжміського транспорту, страхи за власне життя та здоров'я пов'язані з близькістю території воєнних дій, що підсилюються під час тривалих повітряних тривог та обстрілів, страх мобілізації, наслідки внутрішньої міграції (наприклад виїхали з міста в сільську місцевість де немає специфічних послуг) тощо. Так, дослідники засвідчили, що наслідки війни спричинили появу «нагальних і різномірних потреб у трьох різних зонах в Україні: підконтрольній Росії, на лінії фронту та зоні призначення», що зумовило необхідність адаптації стратегій надання соціальної допомоги за програмами зменшення шкоди з урахуванням особливостей кожного з цих регіонів для покращення ефективності обслуговування клієнтів [7, с. 10]. Згідно з результатами наукових досліджень «існує реальна небезпека великомасштабного збільшення кількості ЛВН, СІН та людей, які займаються секс-бізнесом, що також залежить від того, що відбувається під час та після війни»[8, р. 7]. Власний досвід здійснення соціально-проектної діяльності за часів війни в Україні дозволив визначити наявність певних труднощів у реалізації проектів, які можуть впливати на якість їхнього виконання [2, с. 196]: «можливі зміни гуманітарних потреб з часом, особливо в умовах продовження військового конфлікту; важкість визначення і точної оцінки впливу проектів на постраждалих; необхідність додаткового розвитку навичок та підтримки ініціативних груп у професійному зростанні». Отже, проблема пошуку шляхів підвищення ефективності та якості надання соціальних послуг зі зменшення шкоди для вразливих груп населення за часи війни є вельми актуальною та потребує дослідження, що і зумовило необхідність його здійснення. Метою дослідження є висвітлення досвіду соціально-проектної діяльності з забезпечення доступу до послуг